

ХВҚ-ның Қазақстан Республикасына миссиясының мәлімдемесі

2011 жылғы 28 қазан

21 – 28 қазан аралығындағы кезеңде Астана және Алматыға IV бапқа сәйкес 2011 жылғы маусымдағы консультациялардан кейінгі кезеңдегі экономикадағы және қаржы секторындағы ахуалды зерделеу және экономикалық перспективаларды талқылау үшін Ана Люсия Коронельдің басқаруымен Халықаралық Валюта Қорының (ХВҚ) миссиясы келді. Миссия мемлекеттік органдардың және орталық банктің қызметкерлерімен, халықаралық, банктік, іскерлік орталардың өкілдерімен болған ашық диалог үшін өзінің ризашылығын білдірді. Сапар аяқталғаннан кейін Коронель ханым мынадай мәлімдеме жасады:

Экономика батыл қарқынмен қалпына келуін жалғастыруда, оған мұнай бағасының қолайлығы және өткен жылғы құрғақшылықтан кейінгі ауыл шаруашылығындағы өндіріс көлемі өсуінің қалпына келуі ықпал етуде. Құрылыстағы және жылжымайтын мүлік саласындағы динамиканың әлсіздігіне қарамастан, ХВҚ-ның қызметкерлері нақты ЖІӨ-нің 2011 жылы 6,5 пайызға дейін өсетінін болжап отыр. Шетелдік активтер жоғары деңгейде және халықаралық резервтер мен Ұлттық қордың ресурстарын есептегенде 72,5 млрд. АҚШ долл. (ЖІӨ-нің 40%) құрайды, сол арқылы экономика үшін жеткілікті буфер қалыптастырып отыр. Шикізат экспорты көлемінің ұлғаюының арқасында ағымдағы шоттың оң сальдосы ұлғайды, мұнай саласымен байланысты тікелей шетелдік инвестициялар және сыртқы қаражат көздерінен түскен инвестициялар капитал ағынының сақталуына ықпал етеді. Азық-түліктің және отынның әлемдік бағаларының едәуір дәрежеде жоғары болуынан, сондай-ақ халық кірісінің өсуінен (бюджет саласындағы жалақының шілдеде 30%-ға өсуін қоса алғанда) жылдық инфляцияның қарқыны қыркүйектің соңында 8,75 пайызды құрады және қаңтардан бастап реттелетін бағалардың кеңінен қолданылуына қарамастан, мемлекеттік органдар жоспарлаған 6-8 пайыздық деңгейден асып кетті. Депозиттік база кредиттеу көлемінің ұлғаюы кезінде (мемлекеттік кәсіпорындар қаражатының есебінен) өсуде, бірақ банктердің баланстары әлсіз күйінде қалып отыр, бұл тәуекелдердің қолайсыздығын күшейтіп, қаржылық делдалдыққа зиян келтіреді.

Қазақстан экономикасының 2007-2009 жылдардағы дағдарыстан кейін жылдам көтерілуі сенім ұялатады. Алайда қалыпқа келу сыртқы экономикалық жағдайдың жылдам нашарлауы аясында жүріп жатыр. Әлемде экономикалық белсенділік төмендеп, әлсірей бастады, сенімділік азаяуда, ал теріс тәуекелдер күшейе түсуде. Дағдарыс нәтижесінде зардап шеккен дамыған елдер бастан кешірген құрылымдық проблемалар күткендегіден күрделірек болды, ал реформалар әзірлеу мен іске асыру үдерісінің сипаты азая бастады. Осындай қиындықтарға байланысты «еуроаймақтағы» дағдарысты реттеудегі және АҚШ-тағы мемлекеттік емес сұранысты қалпына келтірудегі түрлі кідірістердің себебінен ғаламдық өсу үшін анық теріс тәуекелдер туындауда. Бұл тәуекелдер орын ала бастаған жағдайда шикізат бағасы түсіп, әлемдік сауда мен капиталдың қозғалысының көлемдері қысқарады, бұл экономикасы қалыптасу үстіндегі елдердегі және дамушы елдердегі өсуді тоқтатады. Оның шикізат экспортына тәуелділігін және халықаралық нарықтармен тығыз байланысын ескере отырып, Қазақстан басқа да көптеген елдер сияқты осындай күйзелістер нәтижесінде зардап шегуі мүмкін.

Қалыптасқан жағдайда Қазақстанның банк жүйесінде сақталып отырған әлсіз тұстар алаңдаушылық туындатады. Сыртқы берешектің қайта құрылымдауына және мемлекет тарапынан қаржылай көмекке қарамастан банк активтерінің сапасы нашарлай берді, ал жұмыс істемейтін несиелер көлемі өте жоғары деңгейде (халықаралық есеппен алғанда)

калып отыр. Есептелген, бірақ алынбаған пайыздық кіріс көлемінің жоғары болуы, қайта құрылымдалған несиелер үлесінің жоғары болуы және кірістіліктің төмен болуы капитал жеткіліктілігінің нормативтері үшін тәуекелдер туындатады. Банктердің бұрынғысынша тәуекелге барғысы келмеуін, ал ірі заңды тұлғалардың заем қаражатының үлесін төмендетуді жалғастыруын ескерсек, мақсатты қаржы бөлінген кредиттер, мемлекет тарапынан адрестік көмек және бейімделген ақша-кредит саясаты кредиттеудің жақын болашақта өсуіне ықпал етуі екіталай.

Айтарлықтай күйзелістер болмаған кезде банктердің жағдайы біртіндеп жақсаруы мүмкін. Алайда, әлемдік экономикадағы белгісіз ахуалды ескерсек, банк жүйесінің толық сауығуын және оның әлеуетті күйзелістерге қарсы тұруын және жинақталған қаражатты өндірістік қызметке бағыттауын қамтамасыз ету үшін бастамашыл тәсіл қолданған жөн. Әлемдік экономикалық жағдайдың айтарлықтай нашарлауы, атап айтқанда, ірі көршілес мемлекеттер тарапынан болатын ықтимал теріс әсерлер, Қазақстанның экономикасына және оның банк жүйесіне теріс әсер етеді. Ықпалдар қол жетімді ресурстар көлемінің қысқаруы және қарыз құнының ұлғаюы (банктер, заңды тұлғалар және квазимемлекеттік құрылымдар үшін), сондай-ақ сенімнің әлсіреуі түрінде болады, бұл, өз кезегінде, банктер үшін қосымша қиындықтарға әкеп соғады. Экономикадағы қаржы ресурстарының көптігіне қарамастан, мұндай ахуал басқару органдары үшін көптеген қиындықтар туындатады, сондай-ақ «2020 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспарында» көзделген мемлекеттік емес секторды дамыту және экономикалық әртараптандыру есебінен өсуді қамтамасыз етудің міндеттерін іске асыру үшін кедергі болады.

Бұл қиындықтардан шығуға Қазақстанның банк жүйесін орнықты ету жөніндегі уақтылы және шешімді шаралар көмектесуі мүмкін. Мемлекет орынды бірқатар шешімдер қабылдады: үмітсіз несиелерді есептен шығаруға кедергі келтірген салық ережелерінің күші жойылды; шетел валютасында кредиттеуге қарсы және капиталдың ең төменгі мөлшеріне қойылатын талаптарды ұлғайтуға бағытталған шаралар есебінен нормативтік-құқықтық база нығайтылды; проблемалық активтерді реттеудің жаңа тұжырымдамасы қабылданды. Соған қарамастан қосымша байыпты күш салу қажет. Бірінші кезекте, барлық банктердің кредиттерді дұрыс бағалауына және резервтер қалыптастыруына (олар қайтарылмаған жағдайда) пәрменді түрде қол жеткізу қажет. Одан басқа тиісті жағдайларда үмітсіз несиелер көлемін төмендету және банктердің капиталын акционерлер немесе мемлекет тарапынан толықтыру үшін нақты іс-қимылдар жасау қажет. Көрсетілген жағдайлар туындаған жағдайдағы төтенше іс-қимылдардың жоспарларын дайындау қажет.

Жағдайдың белгісіздігін назарға ала отырып икемді макроэкономикалық саясат жүргізген жөн. Міндетті резервтеу нормативінің жақындағы аздап ұлғаюы бейімділігі аз ақша-кредит саясатының жағына қарай жасалған қадам ретінде қабылданады. Ұлттық банк қаржы секторына қолдау көрсету мен инфляцияны ұстап тұрудың арасын байқап теңгеруі қажет. Жоспарланған бюджетті біртіндеп шоғырландыру бұрынғысынша орынды болып табылады және ол шығыстар сапасын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. Егер сыртқы күйзелістер отандық экономикаға әсер ететін болса, ақша-кредиттік және салық-бюджеттік реттеу органдары жағдайды реттеуге дайын болғандары жөн. Айырбастау бағамының едәуір икемділігі экономиканың осындай күйзелістерге бейімділігіне жәрдемдесетін болады.

Болашақта қарсы циклдік бюджет саясатын жүргізуді жалғастыра беру қажет, ал бюджетті макроэкономикалық саясат мақсаттарына және мұнай ресурстарын оңтайлы пайдалануға сәйкес дайындаған жөн. Мемлекеттік органдардың мұнайға жатпайтын бюджетті орта мерзімді перспективада қысқарту жөніндегі жоспарлар жасағаны орынды. Әлеуметтік

шығыстар инфляцияны ұстап тұрудың әкімшілік шараларына сүйенбес үшін халықты қорғаудың жетілдірілген жүйесі ескеріле отырып жүзеге асырылуы тиіс. Бұдан басқа мемлекеттік емес сектордың одан да серпінді қызметі және одан әрі экономиканы әртараптандыру үшін айтарлықтай резерв бар, бұл экономиканың өсуінің кемсітушілік сипатының аз болуын, бүкіл халықтың берекесін қамтамасыз етеді. Соған байланысты жақындағы «Дуинг бизнес» рейтингіндегі көрсеткіштердің жақсаруы сенім ұялататын фактор болып табылады, ал басқару, ашықтық және институционалдық құрылыс мәселесіндегі алдағы табыстар қаржы секторының сауығуымен қатар инвестициялар мен өсу үшін жаңа мүмкіндіктердің туындауына әкеп соғады.